

علم اصول الفقه

٥٧

١-١٢-١٩ تعريف علم اصول فقه

دراسات الاستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

مبادی تصویری

فصل اول: تعریف علم اصول

فصل دوم: موضوع علم اصول

فصل سوم: نسبت بین علم اصول و سایر علوم

فصل چهارم: اعتباریات

فصل پنجم: حکم

فصل ششم: امثال

فصل هفتم: موضوع و متعلق حکم

فصل هشتم: نسخ

فصل نهم: حجت

فصل دهم: استنباط

فصل پنجم: حکم

- بعد از بحث اعتباریات به بحث حکم که ادامه‌ی طبیعی همین مطلب است، منتقل می‌شویم. بحث حکم از دیگر مبادی تصویری است که برای ورود در آن باید یک سری مقدمات طبیعی طی شود. از این روی قبل از پرداختن به این قسمت، باید از دین و سپس از عناصر دین سخن بگوییم.

مفهوم دین

- لفظ دین هم در تعبیر اسلامی و هم در تعابیر غیر اسلامی (هم در فرهنگ اسلامی و هم در فرهنگ غیر اسلامی) به معانی مختلفی به کار می‌رود که گاهی از اوقات این تعابیر گوناگون دین، موجب برخی مغالطات می‌شود.
- مثلاً گاهی به دین داری، اطلاق دین شده است. از این رو گفته‌اند: دین فلانی بیش از دیگری است و مقصودشان دین داری او بوده؛ نه دین به آن معنایی که در استعمالات دیگر، مثل دین اسلام و دین مسیحیت وجود دارد.

مفهوم دین

- مفهوم دین، بحث مفصلی را به خود اختصاص داده است. یکی از بحث‌های مفصل و در عین حال مشکل فلسفه‌ی دین در عصر حاضر، بحث چیستی دین است. زیرا هر گس با یک منظر می‌تواند به تفسیر دین پردازد. از این رو تفاسیر دین، بسیار بسیار متنوع است.

مفهوم دین

- جان هیک در ابتدای کتاب خویش، گزارش مختصری از تفسیرهای متنوع دین ارائه می‌کند و می‌گوید: این تنوع تعاریف دین به گونه‌ای است که یک تعریف مشخصی که جامع ادیان و مانع غیر ادیان باشد، نمی‌یابیم و اصلاً نباید در پی تعریف دین باشیم.

مفهوم دین

- وی به نظریه‌ای که ویتگنشتاین تحت عنوان شباهت خانوادگی مطرح کرده، اکتفا می‌کند. ویتگنشتاین می‌گوید: بعضی مفاهیم قابل تعریف نیستند ولی حدود مفهومی دارند. از این مفاهیم، چیزی درک می‌کنیم که با درک ما نسبت به اشیای دیگر متفاوت است.

مفهوم دین

- در نظر وی، مفهوم بازی از این جمله می‌باشد. بازی، مفهومی با تنوع زیاد است. از فوتبال و والیبال و آنچه با آن قمار می‌کنند و نرد و شطرنج و پاسور و... گرفته تا بازی‌های کامپیوتری، همه بازی شمرده می‌شوند و چه بسا اشکال دیگری هم در بین برخی فرهنگ‌ها وجود دارد که از آن اطلاع نداریم. ولی همه‌ی این اقسام با تمامی تنوع و تفاوتی که دارند، همانند شباهت افراد یک خانواده به هم، شبیه هم هستند.

مفهوم دین

- جان هیک از همین مطلب استفاده می کند و می گوید: ادیان آنقدر متنوعند که نمی توانیم تعریفی برای همه ی ادیان ارائه کنیم؛ اما همه ی آنها با وجود این تفاوت ها، شباهتی دارند. همین شباهت کافی است برای این که به همه ی آنها دین بگوییم.

مفهوم دین

- مشکلی که برخی در فلسفه‌ی دین با آن مواجه شدند، این است که هر چیزی را که نام دین بر آن نهاده شده، در دین داخل می‌کنند.

مفهوم دین

- دینی چون شینتویسم در ژاپن که نه صاحب دارد و نه کتاب (یعنی نه آورنده، پیغمبر، مدعی و مبتکری دارد و نه کتاب و منبعی) و صرفاً بر فرهنگ و آداب و سنن ژاپنی مبتنی است، ادیانی چون ادیان خرافی در افریقا یا در آمریکای لاتین یا در مناطق استرالیا و ادیانی مثل هندویسم و بودیسم و... همه و همه به عنوان دین مطرحند و اسم دین بر همه‌ی آنها نهاده می‌شود.

- وقتی دین چنین توسعه‌ی مصداقی را بیابد، تعریف آن هم با مشکل مواجه می‌شود.

مفهوم دین

- ما در این مجال به اصطلاح خاصی از دین عنایت داریم. مقصود ما از دین در اینجا، ادیان الهی است و در اصطلاح دین شناسی، ادیان غیر الهی را کنار می‌گذاریم و از آنجا که بحث ما اجازه‌ی بیان مفصل مفهوم دین را نمی‌دهد، به شرح مختصری از مفهوم دین و مقصود خود از آن، اکتفا می‌کنیم.

مفهوم دین

● لازم به ذکر است که در حوزه‌ی ادیان الهی، لفظ دین اطلاقات گوناگونی دارد. از بین آنها به دو اطلاق مفید در بحث، اشاره می‌نماییم:

● أ. دین نفس الامری

● ب. دین مُرسَل

أ. دین نفس الامری

- مراد از دین نفس الامری آن حقیقت دین است که در نزد خدا می باشد؛ اگر چه هنوز برای بشر ابراز و ارسال نشده باشد و یا هنوز بشری خلق نشده باشد.
- این حقیقت قبل از خلقت بشر است، چه رسد به خلقت انبیا، یعنی اگر فرض کنیم خلقت بشر می تواند بر ارسال انبیا تقدم داشته باشد، حقیقت دین قبل از خلقت بشر و به طریق اولی قبل از ارسال رسل و انزال کتب، در نزد خداوند وجود داشته است.

أ. دین نفس الامری

- خدا قبل از خلقت بشر می دانسته چه می خواهد بیافریند (یعنی مبدء این موجود چیست؟)، برای چه می خواهد خلق کند (یعنی مقصد و منتهای این موجود کجا است؟) و آنچه می آفریند برای رسیدن به آن و مقصد و منتهی و غایت، چه مسیری را باید پیماید (یعنی آن موجود چگونه می تواند به مقصد و منتهای مورد نظر برسد؟).

أ. دين نفس الامرى

- آنچه در علم الهی، در لوح محفوظ و در صُفْعِ ربوبی وجود داشته تا انسان از آن مبدأ (مبدئی که خلق می شود) به منتهی (که غایت او است) برسد، دین نفس الامری نامیده می شود. این حقیقت قبل از خلق انسان، ارسال رسل و انزال کتب، موجود بوده است.

ب. دین مُرسَل

- دین مرسل، دینی است که توسط انبیا برای بشر بیان می‌گردد. این دین از سوی خدا فرستاده می‌شود و انبیا، واسطه، فرستاده و رسول خدا برای بیان آن هستند.
- طبیعتاً دین مُرسَل بدون تحریف، یعنی آن که بشر هیچ تغییر و تحولی در آن نداده باشد، بخش‌هایی از همان دین نفس الامر است که توسط وحی به پیامبران می‌رسد و آنها برای ما بیان می‌کنند.